

הוראות המפקח על הבנקים בנושא ניהול מסגרות אשראי בחשבונות עסקיים ההשלכות על שרידות עסקים קטנים והתעסוקה בהם¹

עיקרי הדברים

אטרת חוות – הדצמ: לאתר עסקים קטנים בעלי סיכוי גבוה (קבוצת הסיכון) להיפגע מהוראות המפקח על הבנקים בדבר קביעת מסגרת אשראי בחשבונות העסקיים שלהם. נסה להעריך את מספר העסקים העלולים להסגר בשל הנחיית המפקח והשלכות שעלולות להיות לכך על פיטורי עובדים.

איתור עסקים בסיכון: הבסיס לחוות הדעת הינו סקר מיוחד שערך המינהל למחקר וכלכלה במשרד התמ"ת, שבמהלכו רואיין מדגם מייצג של 255 עסקים קטנים המעסיקים עד 50 עובדים. הסקר התמקד בעסקים שחתמו על מסגרת האשראי החדשה, וכאלו שטרם חתמו עליה. הסקר נערך בין 4 – 8 לחודש יוני, כשלושה שבועות לפני כניסת הוראות המפקח על הבנקים לתוקף.

את המפעלים בעלי הסיכויים הגבוהים להיפגע איתרנו בעזרת שילוב בין נתוני הסקר המיוחד לבין מדד עסקים בסיכון של חברת BDI המעריך את הסיכון בביצוע עסקאות עם עסקים. תהליך העבודה שהפעלנו נועד לאתר את העסקים בעלי הסיכון הגבוה שסיכוייהם להמשיך ולשרוד נמוכים יחסית. השיטה בעזרתה איתרנו את העסקים בעלי הסיכון הגבוה אינה מאפשרת להצביע על קיום קשר ישיר בין ישום הנחיות המפקח לבין העובדה שהן עלולות לגרום לסגירת העסק. לאחר שקבענו איזה מפעלים הם בעלי סיכון גבוה, הנחנו שהנחיות המפקח יפעלו אצל עסקים רבים להרעת המצב ואצל אחרים יזרזו את מותם.

עסקים בעלי סיכון גבוה הם עסקים שמצבם הכלכלי היה מעורער עוד בטרם נכנסו לתוקפם הנחיות המפקח. קביעת מסגרת אשראי בהסכם, כפי שהמפקח דורש, תחייב את הבנקים לבחון את מדיניות האשראי שלהם כלפי העסק לרבות בטחונות, ותוצאותיה הן הכבדה בנתינת אשראי לאחר יישום הנחיות המפקח, מבלי שיהיה לעסקים נתיבים אחרים להשיג אשראי חוץ בנקאי ממוסד וזמין. ככל שמצבם של העסקים היה קשה יותר לפני יישום הנחיות, כך סיכוייהם לשרוד בעת יישומן של הנחיות קטנים יותר.

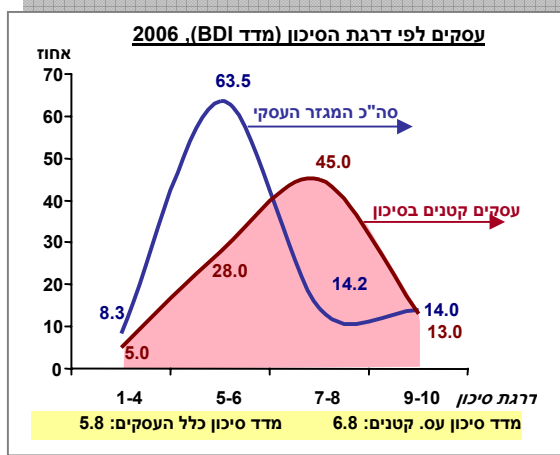
יודגש שהנחיות המפקח על הבנקים לנושא מסגרות האשראי אינן הופכות עסקים פעילים לעסקים שאינם שורדים. עיקר השפעתם של הנחיות היא על עסקים שמצבם היה קשה עוד בטרם ביקש המפקח על הבנקים לשנות את הסדרי מסגרות האשראי. לגביהם עיקר ההשפעה יכולה להיות מחד בהקטנה משמעותית של סיכוייהם לחזור לפעילות שוטפת ומאידך להיקלע לסגירה מהירה יותר בהשוואה לעבר.

¹ תודתנו נתונה לחברת BDI ולמנכ"ל אייל ינאי על שסייעו לנו בייעוץ בנושא הסקר והעמידו לרשותנו נתונים ייחודיים ממאגר המידע שלהם, לרבות מדד סיכון לעסקים בישראל ששימש תשתית מרכזית בכתיבת חוות דעת זו. האמור בחוות דעת זו היא על דעת כלכלני מינהל מחקר וכלכלה ובאחריותם.

1. כשלושה שבועות לפני כניסתם לתוקף של הסדרי האשראי החדשים, נמצא כי 23% מהעסקים הקטנים עדיין לא הסדירו אותם. שיעור הלא המסדירים היה גבוה במיוחד בענפי האירוח והאוכל (43%). בהבחנה על פי גודל העסק, שיעור הלא מסדירים היה גבוה מעט יותר בקרב עסקים המעסיקים עד 10 עובדים (21%) לעומת העסקים הגדולים יותר (31%).
2. הניתוח בחוות הדעת מתייחס לכ- 147 אלף עסקים קטנים המעסיקים עד 50 עובדים ובסה"כ כ- 978 אלף עובדים. כ- 34 אלף עסקים קטנים עד יום הראיון לא הסדירו את מסגרות האשראי.
3. מסגרת האשראי של כ-33% מכלל העסקים הקטנים הייתה מתחת ל- 50 אלף ₪ לחודש, ול- 13% הייתה מסגרת אשראי גדולה של יותר מ- 500 אלף ₪ לחודש. מסגרת האשראי הממוצעת עמדה על 187 אלף ₪ לחודש. מסגרות האשראי של העסקים שהסדירו את מסגרות האשראי החדשות היה גבוה יחסית ועמד בממוצע על 195 אלף ₪ לעומת 153 אלף ₪ בלבד של העסקים שלא הסדירו עדיין את מסגרות האשראי שלהם.
4. מקרב העסקים שהסדירו את מסגרות האשראי, כ-30% הגדילו את מסגרת האשראי בהשוואה למסגרת האשראי הישנה, זאת לעומת 9% מהעסקים שהסדירו המדווחים על צמצום מסגרות האשראי החדשות בהשוואה לישנות. הרוב המכריע של העסקים שהסדירו את מסגרות האשראי (61%) לא שינה את גובה מסגרת האשראי לאחר שנכנס להסדר החדש ביחס למצב הקודם.
5. תופעת החריגה ממסגרות אשראי נפוצה מאד בישראל. שיעור העסקים שחרגו ממסגרות האשראי הישנות היה גבוה ועמד על 58% מכלל העסקים, 21% מהם חרגו לעיתים קרובות. שיעור החורגים בקרב העסקים שלא הסדירו את מסגרות האשראי החדשות היה גבוה בהרבה (80%) מאשר שיעורם בקרב העסקים שכבר חתמו על הסדרי אשראי חדשים (52%).
6. שיעור הגידול הממוצע במסגרות האשראי של עסקים שהסדירו מסגרת חדשה עמד על 32%, דומה לשיעור הצמצום בעסקים שמסגרת האשראי שלהם קטנה (30%).
7. 10% מהעסקים שהסדירו את מסגרות האשראי הסתייעו באמצעות הלוואות גישור.
8. לא פחות מ- 24% מהעסקים שכבר הסדירו מסגרות אשראי חדשות הספיקו כבר לחרוג גם מהמסגרת החדשה. גודל החריגה עמד בממוצע על 14%. שיעור גבוה של חורגים איפיין את העסקים המעסיקים עד 10 עובדים (חריגה של 25%) לעומת העסקים המעסיקים 25 עד 50 עובדים (9% בלבד).
9. 20% מהעסקים שחתמו על מסגרת אשראי חדשה מעריכים שהם יתקשו גם בעתיד לעמוד במסגרת האשראי שנקבע להם, וצופים שהם יחרגו ממנה בעתיד.
10. כ- 40% מהעסקים מעריכים שהנוהל החדש להקצאת מסגרות אשראי יגדיל את הסיכון הכלכלי של העסק. לא נמצאו הבדלים בהערכה זו בין עסקים שהסדירו את מסגרת האשראי לעסקים שלא הסדירו אותה.

השלכות על שרידות עסקים קטנים והתעסוקה בהם:

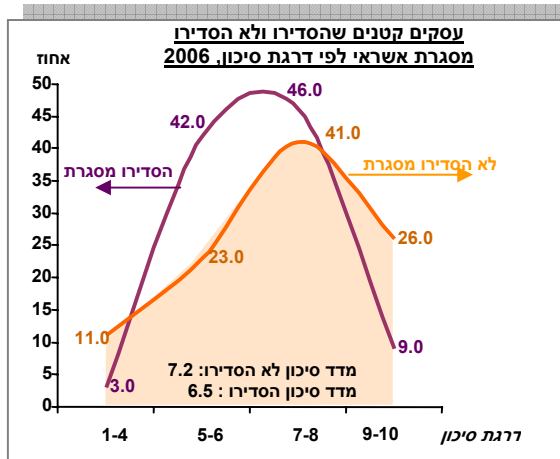
איתור עסקים בסיכון גבוה

1) בהתבסס על ממצאי סקר מסגרות אשראי וההתניות שנקבעו בו לשם איתור עסקים שהעסקאות עמן הן ברמת סיכון גבוה, מצאנו כי מספר העסקים המוגדרים כעסקים בסיכון גבוה, בקרב העסקים שהסדירו את מסגרות האשראי, עומד בטווח שבין 2.4 עד 5.7 אלף עסקים. סך העובדים בעסקים אלו נע בין 13.9 עד 28.6 אלף בהתאמה.

2) בקרב עסקים שלא הסדירו את מסגרות האשראי נע מספרם של העסקים בסיכון גבוה בין 5.4 עד 7.6 אלף עסקים. במקביל הגיע מספר העובדים בעסקים הללו ל- 39.7 עד 55.5 אלף בהתאמה.

3) עסקים שהצבענו עליהם כעסקים מסוכנים על פי סקר מסגרות אשראי נמצאו באופן מקביל גם מסוכנים על פי מדד הסיכון של חב' BDI. על פי דרוג זה נמצא שבין 50% עד 94% (בהתאם לחלופה שנבחנה) מהעסקים שאותרו בסקר מסגרות אשראי כמסוכנים דורגו כעסקים ברמת סיכון בין 7 עד 10 על פי מדד BDI. יתרה מזאת, ממוצע דרגת הסיכון של העסקים שאותרו בסקר מסגרות אשראי כמסוכנים נע בין 7.2 עד 8.4 בהתאם לסוג האוכלוסייה (הסדירה/לא הסדירה) וסוג הטיפוס. כיום ממוצע דרגת הסיכון בכלל העסקים בישראל עומד על 5.8, ובקרב העסקים הקטנים 6.8 (ראה בתרשימים).

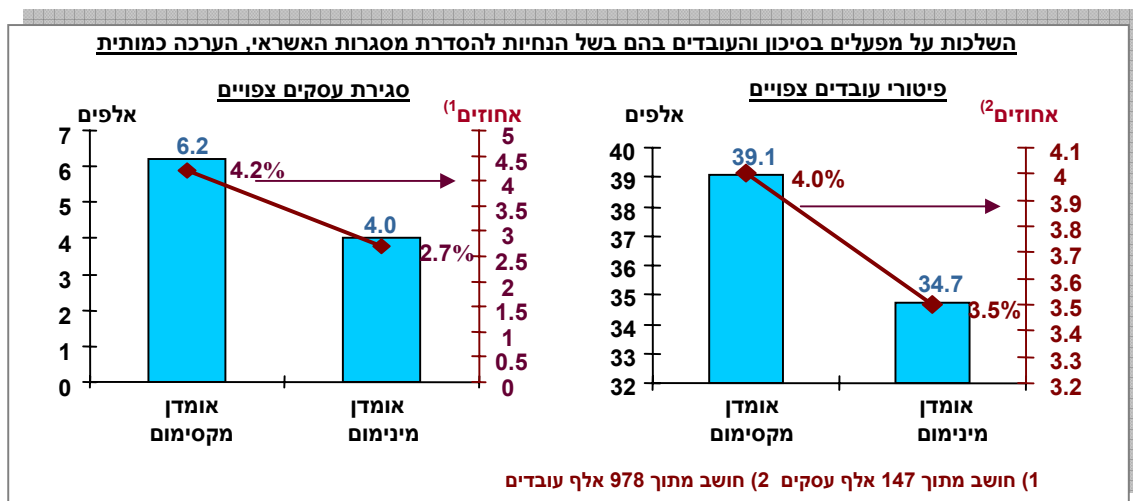
עסקים הצלוליים להסגר וצומדים שיפוטרי

עסקים שהסדירו את מסגרות האשראי: הערכתנו הינה כי מספר העסקים העלולים להיסגר מקרב קבוצה זו, בשל השינוי שיבוא לאחר ישום הנחיות המפקח על הבנקים, יעמוד על 1.2 אלף עסקים. שעורם יגיע ל- 1.2% מסך העסקים שהסדירו את מסגרות האשראי. מספר העובדים בעסקים הללו עומד על 10.4 אלף ועם סגירת העסקים הם יהיו צפויים לפיטורים.

עסקים שטרם הסדירו את מסגרת האשראי: בקרב העסקים שלא הסדירו את מסגרות האשראי צפויים להיסגר בין 2.8 עד 5.0 אלף עסקים, ושיעורם מתוך העסקים שלא הסדירו ינוע בין 7.6% עד 8.6%. במפעלים אלה עובדים בין 24.3 עד 28.7 אלף עובדים הצפויים לפטורים, ושיעורם מתוך העסקים שלא הסדירו ינוע בין 7.6% עד 8.9%.

כלל אוכלוסיית העסקים:

(א) צפוי כי מתוך סך העסקים, שהסדירו ולא הסדירו את מסגרות האשראי, עלולים להיסגר בין 4 עד 6.2 אלף עסקים, ושיעורם יהיה בין 2.7% עד 4.2% מכלל 147 אלף העסקים המעסיקים עד 50 עובדים.
 (ב) סך מספר העובדים הצפויים לפיטורים בשל סגירת עסקים אלה יגיע ל- 35 עד 39 אלף עובדים המהווים כ- 3.5% עד 4.0% מכלל 978 אלף עובדים בעסקים קטנים המעסיקים עד 50 עובדים.

(ג) השלכות הנחיית המפקח על הבנקים ימצאו את עיקר ביטויים בסגירת עסקים ופיטורי עובדים בשנת 2007 לאחר תקופת המעבר שתימשך מ- 1/7/06 עד ל- 31/12/06.
 (ד) לשם השלמת המידע ראוי להדגיש, שבשנת 2007, לולא נכנסו הנחיות המפקח על הבנקים לתוקפן, צפוי היה שכ- 40 אלף עסקים בישראל יסגרו, וכ- 600 אלף עובדים יפלטו ממקומות עבודה פעילים וממקומות עבודה שיסגרו.

רקע כללי

ב- 1 ביולי, לאחר דחייה של חצי שנה, תכנס לתוקפה הנחיית המפקח על הבנקים הקובעת כי פרטים ועסקים לא יוכלו יותר לחרוג ממסגרת האשראי שנקבעה להם. ההוראה החדשה קבעה שהבנקים יעמידו לרשות לקוחותיהם מסגרת אשראי שהיקפה ותנאיה יסוכמו מראש על ידי הבנק והלקוח, ואסור יהיה לחרוג ממנה.

ביישום הוראה זאת ביקש המפקח על הבנקים למנוע את השימוש הנפוץ בחריגה ממסגרות אשראי כמקור הכנסה קבוע למימון פעילותם של פרטים ועסקים. מנקודת ראותו של המפקח על הבנקים, ההוראה באה להגן על לקוחות הבנקים הואיל ובמצב הקודם התקיימה אי וודאות מובנית של לקוחות הנמצאים ביתרת חובה חריגה. לטענת המפקח, לקוחות הבנקים אינם יודעים מה גובה מסגרת האשראי העומד לרשותם בפועל ועל כן הם אינם יודעים בוודאות האם הבנק יכבד את החיובים המוצגים בחשבונותיהם, תוך שהם נתונים במקרים רבים לחסדיהם של מנהלי בנקים. העדר מסגרת אשראי ברורה גוררת לעיתים קרובות הגדלת עלות המימון לאשראי שבחריגה, ולאי עמידה בהתחייבויות על כל המשתמע מכך. בנוסף, החזרת צ'קים, הנובעת מהתרחבות תופעת החריגות ממסגרות האשראי, פוגעת באמון הציבור באמצעי תשלום זה.

זאת ועוד, חריגה של לקוחות ממסגרות האשראי, בדרך שהיא התנהלה בשנים האחרונות, יוצרת לדעת המפקח על הבנקים סיכונים לבנק ועלולה לפגום ביכולתו לשלוט בסיכונים האשראי של הלווים ולהעריך אותם מראש, ולפגוע ברווחיותו של הבנק.

הבנקים אמורים להחתים את כל הלקוחות על שני מסמכים. האחד הוא הסכם פתיחת חשבון מתוקן שבו יפורטו הנושאים הקשורים לשמירה על מסגרות אשראי ללא חריגות, בהתאם להוראה החדשה של המפקח. השני הוא הסכם על מסגרת האשראי שאושרה ללקוח.

על פי ההוראה, הבנק יוכל לאפשר יתרת חובה החורגת ממסגרת האשראי המאושרת רק במקרים ספציפיים. באותם מקרים, לצורך כיבוד חיוב מסוים, יוכל הבנק להעמיד ללקוח מסגרת אשראי זמנית עד לפירעון החיוב. במקרים נדירים וחריגים יוכל הבנק להעמיד ללקוח מסגרת אשראי חד צדדית נוספת, מעבר לזו שכבר יש לו, אך המסגרת הנוספת תהיה מוגבלת בזמן ולבנק אסור יהיה לגבות בגינה עמלה או לגבות ריבית גבוהה מזו שנקבעה למסגרת האשראי המוסכמת.

ההוראה החדשה עלולה לפגוע ביציבותם והישרדותם של עסקים קטנים, שעד כה הבנקים איפשרו להם לחרוג ממסגרת האשראי המאושרת, שאין להם מספיק בטחונות המאפשרים להם להגדיל אותה. עסקים קטנים רבים שנהנו בעבר מאשראי נדיב, מעל ומעבר למסגרת האשראי שנקבעה להם, יצטרכו בעתיד לדאוג שהצ'קים שהם מסרו לפירעון (לספקים וגורמים אחרים) לא יעברו את מסגרת האשראי המאושרת על מנת שהבנק לא יחזיר את הצ'קים והחשבון יהפוך למוגבל.

למרות שהמפקח על הבנקים סבור שיישום הנחיותיו אפשרי, מבלי שייפגעו עסקים ומבלי שתאבד הנוחות והגמישות שבניהול האשראי בחשבונותיהם, וכל העסקים אף ייצאו נסקרים מכך, אין הלקוחות סבורים

בהכרח כמוהו, וכל שכן, העסקים הקטנים שבהם. לדעת נציגי העסקים הקטנים, הנחיות המפקח על הבנקים בדבר איסור חריגה ממסגרת אשראי יתרמו לצמצום המסגרת הכוללת של האשראי שניתן לרבים מהעסקים הקטנים בעבר, והן יגדילו דווקא את הוצאות המימון שלהם. הדבר יערער את מצבם הכלכלי ויפגע ביכולתם לתפקד בשגרה, עד כדי סגירת עסקיהם ופטורי עובדיהם.

מטרת חוות הדעת היא בראש ובראשונה לאתר את קבוצת העסקים הקטנים בעלי הסיכוי הגבוה (קבוצת הסיכון) להיפגע מההוראות החדשות של המפקח על הבנקים בדבר ניהול מסגרות אשראי בחשבונות העסקיים שלהם. לכשתוגדר קבוצת הסיכון, ננסה להעריך את גודלה ואת מספר העובדים בה הצפויים לפיטורים. לצורך בחינת השפעת ההנחיה החדשה של המפקח על הבנקים על עסקים קטנים, ערך מינהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת סקר מיוחד בקרב מדגם מייצג של עסקים קטנים בעזרת חברת BDI המתמחה באיסוף מידע עסקי.

סקר מסגרות האשראי בעסקים קטנים מתבסס על ריאיון מדגם מייצג של 255 עסקים שנגזר מתוך סקר המעסיקים הקבוע של מינהל מחקר וכלכלה העוקב באופן שיטתי אחר 2,500 עסקים המעסיקים לפחות שכיר אחד, קטנים כגדולים, מאז 1997, זאת מתוך מטרה ללמוד ולעקוב אחר הביקוש לעובדים במגזר העסקי. הסקר נערך בין ה- 4 ל- 8 לחודש יוני, כשלושה שבועות לפני כניסת הוראות המפקח על הבנקים לתוקף.

עסקים זעירים וקטנים הוגדרו בסקר האשראי הנוכחי כעסקים המעסיקים עד 50 עובדים. המדגם בן 255 עסקים הוצא מתוך מדגם של 1,700 עסקים קטנים שנכללו בסקר המעסיקים השוטף של המינהל, מכלל המדגם המתייחס גם לעסקים גדולים יותר (לפירוט על סקר האשראי ראה נספח א'). במסגרת עיבוד וניתוח הנתונים של הסקר נעשה שימוש בדירוג רמת הסיכון של עסקים על פי מדד דרוג הסיכונים של חברת BDI².

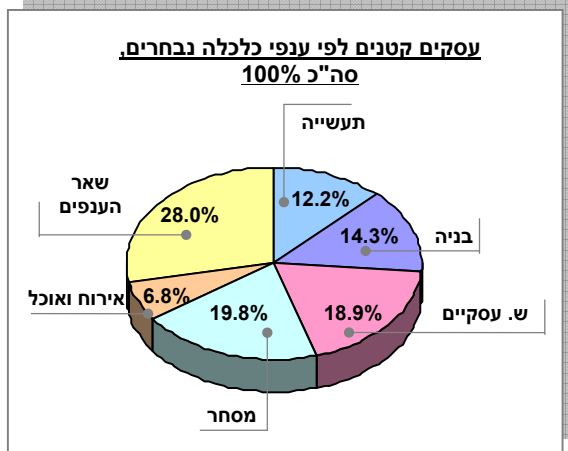
חוות הדעת פותחת בתיאור הפרופיל של עסקים קטנים, לרבות מספר העסקים והעובדים בהם, המבנה הענפי, מספר הבנקים שהם עובדים איתם וגובה צריכת האשראי שהוא נשוא הסקר. הנושאים הבאים שנידונו מתייחסים לחריגת אשראי לפני מתן ההוראות החדשות של המפקח על הבנקים, להתייחסות של העסקים להסדר ולחריגה ממנו. כל אלו היוו תשתית לניתוח העיקרי בחוות הדעת המתייחס להשלכות של הוראות המפקח על סגירת עסקים ופיטורי העובדים בהם.

² דירוג זה אומד את הסיכון הכולל הקיים בהתקשרות עסקית עם העסק (לפירוט ראה נספח ב')

מאפייני העסקים

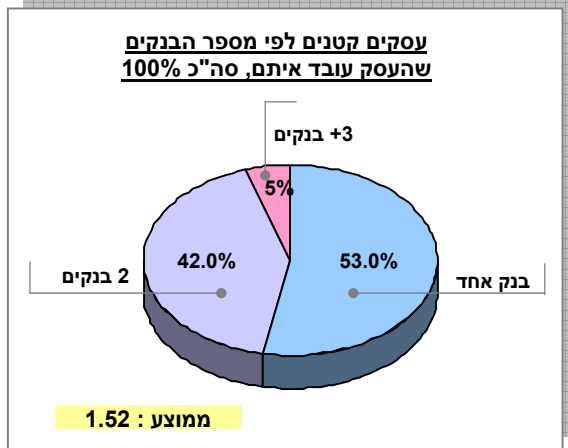
■ מספר העסקים הקטנים והתאמה הצפוי:

מספרם של העסקים הקטנים (עד 50 עובדים), כפי שהוגדרו בסקר האשראי עומד כיום על קצת פחות מ- 150 אלף, ומספר העובדים בהם הגיע לקרוב למיליון איש ואישה. חלוקה פנימית של סך העסקים מלמדת אותנו ש- 85% מהם הם עסקים עד 10 עובדים, והשאר (15%) מצויים בקבוצת העסקים שגודלה בין 11 עד 50 עובדים. בממוצע עובדים בעסק פחות מ- 7 עובדים. ייצוג יחסית גבוה של עסקים מצאנו בענפי השירותים והמסחר (19% ו- 20% בהתאמה), בעוד שמספרם של העסקים בענפי האירוח והאוכל נמוך יחסית (7%).

■ מספר הבנקים: ככלל, עסקים גדולים נוטים

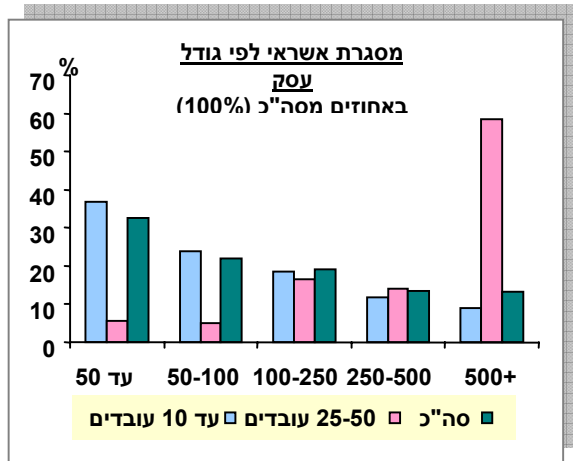
להגדיל את מספר הבנקים איתם הם עובדים בהשוואה לעסקים קטנים יותר. מכלל העסקים הקטנים, 53% דיווחו שהם עובדים עם בנק אחד, עוד 42% פועלים בעזרת 2 בנקים, ורק קומץ מצומצם של עסקים עובד עם 3 בנקים ויותר (5%). בממוצע פועל עסק קטן בעזרת 1.52 בנקים ומכאן, עד יום כניסת הוראות המפקח על הבנקים לתוקף (1.7.2006) היו אמורים להיחתם 225 אלף הסדרי אשראי בין העסקים הקטנים לבין הבנקים.

■ למה מסגרות האשראי: בסקר אשראי, כדוגמת הסקר הנוכחי, ראוי היה להגדיר את גודל העסק על פי

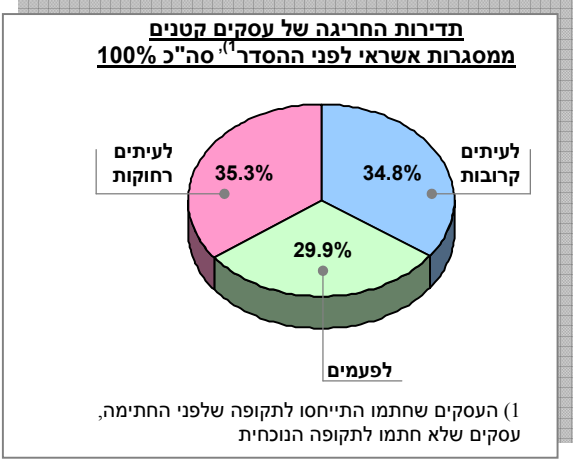
גובה מסגרות האשראי, אלא שלא ניתן היה לקבל מידע מוקדם לפני עריכת הסקר על נתון זה. לפיכך, עסק קטן הוגדר בסקר זה כעסק המונה עד 50 עובדים. בסקר נשאלו העסקים לגבי היקף מסגרת האשראי שלהם בבנק העיקרי איתו הם עובדים. 33% מהעסקים הקטנים דיווחו על מסגרת אשראי בגובה של עד 50 אלף ₪ בחודש, בעוד שרק 13% מסך העסקים הקטנים, מסגרת האשראי שלהם הייתה גבוהה מ- 500 אלף ₪. גובה מסגרת האשראי של עסק קטן עמד בממוצע על 195 אלף ₪.

כצפוי נמצא קשר בין גובה מסגרת האשראי לבין גודל העסק וגובה המסגרת מתואמת חיובית עם עסקים המעסיקים יותר עובדים. כך למשל, מקרב עסקים שלהם 25 - 50 עובדים, ל- 59% מסגרת אשראי בגובה

500 אלף נה ויותר, בהשוואה ל- 9% בקרב עסקים המעסיקים עד 10 עובדים. המצב מתהפך בקבוצת מסגרת האשראי הנמוכה שעד 50 אלף ש"ח : אחוז העסקים עם מסגרת אשראי נמוכה של עד 50 אלף נה, מקרב העסקים שלהם עד 10 עובדים, עמד על 37% בהשוואה ל- 6% בקרב עסקים המעסיקים 25-50 עובדים.

בממוצע כללי, מסגרת האשראי של עסקים המעסיקים עד 10 עובדים הייתה בגובה של פחות מ- 160 אלף שקל לחודש בהשוואה ל- 440 אלף ש"ח בעסקים המעסיקים 25-50 עובדים, פי 2.8 .

חריגה ממסגרת האשראי לפני ההסדר: שיעור העסקים הקטנים שחרגו ממסגרות האשראי שהבנק העמיד לרשותם לפני ההסדר היה גבוה מאוד - 52%.

תדירות החריגה לפני ההסדר: נתוני הסקר מורים שכ- 67% מסך העסקים הקטנים שחרגו ממסגרות האשראי עשו זאת לעיתים קרובות ולפעמים, בעוד ש- 35% מהחורגים עשו זאת לעיתים רחוקות.

עסקים קטנים שהסדירו את מסגרת האשראי

■ **כלל העסקים שהסדירו** – כאמור, סקר העסקים מתייחס ל- 150 אלף עסקים קטנים המעסיקים עד 50 עובדים (שלפחות אחד מהם שכיר). מספר זה כולל כ- 3 אלף עסקים (2% מכלל העסקים) שדיווחו שהם לא זקוקים לאשראי בנקאי ולפיכך הם אינם מתכוונים לחתום על מסגרות אשראי חדשות. מכאן שהאוכלוסייה שנבחנה בחוות דעת זו עומדת על כ- 147 אלף עסקים, מהם כ- 34 אלף עסקים לא הסדירו את מסגרות האשראי עד יום הראיון.

מכלל העסקים שדיווחו על שימוש במסגרות אשראי כ- 77% כבר חתמו על מסגרות האשראי החדשות עם לפחות אחד מהבנקים, כשלושה שבועות לפני כניסת ההסדר לתוקפו.

■ **עסקים שהסדירו לפי אדף צסק** – הנטייה לדחות את החתימה על הסכמי האשראי החדשים איפיינה מעט פחות את העסקים המעסיקים עד 10 עובדים ש- 87% כבר חתמו על מסגרות האשראי לעומת 82% בעסקים המעסיקים בין 11 ל- 50 עובדים.

■ **עסקים שהסדירו לפי אגף כלכלי** – בנייתוח על פי ענפי משק נבחרים, נמצא כי בענפי התעשייה ומסחר שיעור העסקים שהסדירו את המסגרות היה נמוך מהממוצע (73% ו- 72% בהתאמה). שיעור נמוך במיוחד של עסקים שהסדירו את המסגרות החדשות נמצא בענפי האירוח והאוכל (57%).

■ **עסקים שהסדירו לפי מספר הנקיים שהם צורבים איתם** – כזכור, למעלה ממחצית העסקים - 54%, דיווחו שהם עובדים עם בנק אחד בלבד. רוב הנותרים עובדים עם שני בנקים ורק קומץ עסקים עובדים עם 3 בנקים או יותר.

נמצא מתאם שלילי ברור בין מספר הבנקים שעמם עובדים עסקים לבין שיעור החתימה על ההסדר. ככל שהעסק עובד עם יותר בנקים כך גדל שיעור העסקים שנכנסו להסדר. בקרב העסקים העובדים עם בנק אחד בלבד נמצא שיעור נמוך יחסית של עסקים שהסדירו את מסגרת האשראי - 73%. בהשוואה לכך, בעסקים שיש להם חשבונות בשני בנקים עמד שיעור העסקים הקטנים שהסדירו על- 78%, והוא עלה באופן ניכר ל- 88% בקרב עסקים שעובדים עם 3 בנקים ויותר.

■ **עסקים שהסדירו לפי אופי מסגרת האשראי** – לא נמצא מתאם ברור בין גובה המסגרת לבין שיעור

לוח 1: עסקים שהסדירו את המסגרות לפי גובה מסגרת האשראי

גובה מסגרת האשראי לחודש	% העסקים שהסדירו את מסגרת האשראי
עד 50,000 ₪	84.7
50,000 – 100,000 ₪	63.6
100,000 – 250,000 ₪	77.7
250,000 – 500,000 ₪	91.1
500,000 ₪ ומעלה	84.4

העסקים שהסדירו את מסגרת האשראי. כך למשל, בקרב עסקים קטנים, בעלי מסגרתו אשראי נמוכה של עד 50 אלף ₪ בחודש, עמד שיעור העסקים שהסדירו על 85%. שיעור דומה נמצא בקרב קבוצת העסקים עם מסגרות האשראי הגבוהות של 500 אלף ₪ ויותר. השיעור הנמוך ביותר של עסקים שהסדירו נמצא בקרב עסקים בעלי מסגרת אשראי בגובה 50 - 100 אלף ₪ לחודש - 64%.

קביעת מסגרת אשראי חדשה

■ **כף' -** בניית ממצאי הסקר הגדרנו עסק ככזה שהסדיר את מסגרת האשראי החדשה במידה והסדיר זאת עם לפחות בנק אחד שהוא עובד איתו. כמו כן, לגבי אותם עסקים קטנים שעובדים עם יותר משני בנקים (47%), השאלות התייחסו להסדרה בחשבון העיקרי כפי שהעסק הגדיר אותו. הסדרת מסגרת חדשה של אשראי חייבה את העסקים להיכנס למשא ומתן עם הבנקים לגבי גובה מסגרת האשראי החדשה. הכניסה של העסק לתהליך קביעת מסגרת אשראי בהסדר החדש דורשת ממנו לבחון את גובה המסגרת הנחוצה לפעילותו בטווח הקצר והארוך, בהשוואה לזו שפעל במסגרתה בעבר. לחלק מהעסקים נדרשה, לאחר שהמסגרת נבחנה במשותף עם הבנקים, הלוואת גישור לשם הגדלת המסגרת החדשה ביחס למסגרת הישנה.

■ **הש'וי האסדרת האשראי -** מבין העסקים שחתמו על ההסדרים החדשים, 30% דיווחו שמסגרת האשראי החדשה עליה חתמו גבוהה ממסגרת האשראי הישנה. בממוצע גדלה מסגרת האשראי בעסקים אלה ב- 32%. רק 4% מהעסקים שחתמו על הסכמי מסגרת חדשים דיווחו שהמסגרת החדשה קטנה מהמסגרת שעליה הם היו חתומים בעבר. בממוצע קטנה מסגרת האשראי בעסקים אלה ב- 30%. לגבי הרוב המכריע של העסקים הקטנים (66%) לא נמצא הבדל בין גובה מסגרת האשראי בהסכם החדש בהשוואה למסגרת הישנה.

■ **השימוש בהלוואות גישור -** 10% מהעסקים שחתמו על מסגרת אשראי חדשה נאלצו לקחת הלוואות גישור על מנת לחתום על ההסכמים החדשים.

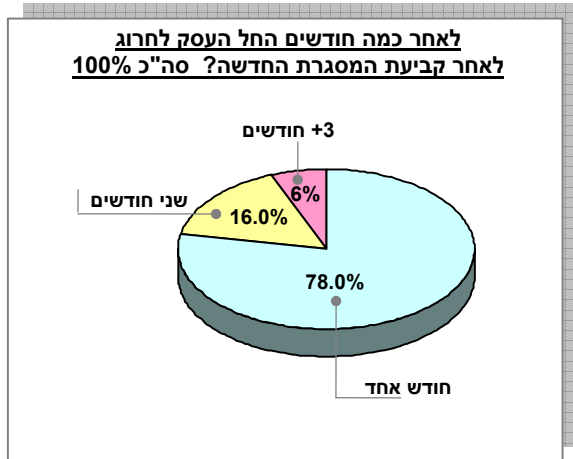
<u>שימוש בהלוואות גישור לפי השינוי בגובה מסגרת האשראי החדשה ביחס לישנה, באחוזים מהקבוצה</u>			
השינוי במסגרת	קיבל הלוואות גישור	לא קיבל	סה"כ
גובה	20%	80%	100%
דומה	7%	93%	100%
נמוך	2%	98%	100%
סה"כ	10%	90%	100%

השימוש בהלוואות הגישור הושפע מאוד מהשינוי בגובה המסגרת החדשה ביחס למסגרת שלפני ההסדר. מקרב עסקים שהגדילו את גובה המסגרת בהסדר החדש, כ- 20% קיבלו מהבנק הלוואות גישור. השיעור ירד עד 2% בקרב עסקים שהפחיתו בהסדר החדש את גובה מסגרת האשראי, בעוד שבקרב העסקים שלא שינו את גובה מסגרת האשראי קיבלו 7% הלוואות גישור.

חריגה מהמסגרת החדשה - שיעור גבוה למדי

מהעסקים שנטו לחרוג ממסגרות האשראי הישנות עדיין לא שינו באופן מלא את דפוסי תצרוכת האשראי והמשיכו לחרוג גם במסגרת החדשה. 23% מאותם עסקים מדווחים על חריגה מהסכם מסגרת האשראי בגובה ממוצע של 14%, חריגה המותרת עד סוף חודש יוני 2006.

נכון ליום הראיון דיווחו עסקים קטנים שחרגו מהמסגרת שחריגתם החלה במוצע לאחר פחות מחודש וחצי, כאשר 78% מהעסקים החורגים החלו לחרוג כבר לאחר חודש מחתימת ההסדר החדש, ורק 6% לאחר 3 חודשים ויותר.

שיעור החריגה לאחר ההסדר לפי השינוי באופי מסגרת האשראי - בקרב העסקים, שהגדילו את

מסגרת אשראי בהסדר החדש, נמצא כי שיעור העסקים שחרגו הגיע ל- 30%, זאת בהשוואה ל- 21% בקרב העסקים שלא הגדילו את מסגרת האשראי, ושיעור מזערי בקבוצת העסקים שהקטינו את מסגרת האשראי.

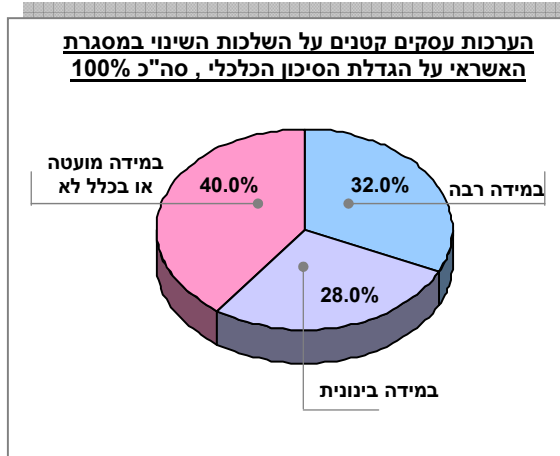
בקרב העסקים שהגדילו את מסגרת האשראי בהסדר החדש נמצא שיעור חריגה ממוצע גבוה יותר מאשר בקרב אלו שלא שינו את גובה מסגרת האשראי, חריגה של 15.2% בהשוואה ל- 12.6% בהתאמה.

חריגה מהמסגרת לפני השינוי בגובה מסגרת האשראי, באחוזים מהקבוצה			
שינוי במסגרת	עומד	חורג	סה"כ
גבוה	70%	30%	100%
דומה	79%	21%	100%
נמוך ⁽¹⁾	98%	2%	100%
סה"כ	77%	23%	100%

(1) מתבסס על מספר קטן של תצפיות

הצרכת עסקים לפי האופי החריגה - מקרב העסקים שחתמו על המסגרת, כ- 20% מעריכים שגם

בעתיד, למרות המגבלות בהסדרים החדשים, הם כנראה, או בטוח, ימשיכו את החריגות ממסגרת האשראי. כצפוי נמצא קשר בין חריגות בהווה במסגרות האשראי החדשות לבין חששות מפני חריגות בעתיד. רק 8% מכלל העסקים שאינם חורגים כיום ממסגרות האשראי החדשות חוששים שיחרגו בעתיד. שיעור החוששים לחריגות בעתיד הגיע ל- 55% בקרב אלה שחורגים כיום. עם זאת, חשוב לציין שחלק לא מבוטל מהחורגים כיום מהמסגרות החדשות - 45%, מאמינים שיצליחו לסגור את הפער ולהימנע מחריגות עתידיות.

ממצאים אלה מתייחסים לחשבון העסק בבנק העיקרי של העסק. בנוסף, נבחנה החריגה מהמסגרת בבנק השני, בעסקים העובדים עם שני בנקים או יותר. נמצא כי שיעור החריגה בבנק השני היה נמוך מהשיעור בחשבון בבנק העיקרי ועמד על כ- 16%.

לוח 3: עסקים שהסדירו מסגרות אשראי, לפי מאפיינים שונים

עסקים שהסדירו מסגרות אשראי באחוזים מסה"כ	אחוז העסקים שהסדירו מסגרת אשראי	אחוז עסקים שחורגים מהמסגרת החדשה	
100%			גודל עסק
87%	78.8%	24.6%	1-10
13%	71.6%	9.7%	11-50
			ענפי כלכלה נבחרים
11.4%	73%	35.8%	תעשייה
14.5%	79%	25.8%	בניה
19.0%	78%	26.5%	שירותים עסקיים
19.0%	72%	30.7%	מסחר
5.0%	57%	0.0%	אירוח ואוכל
100%			גובה מסגרת האשראי
35%	84.7%	9.2%	עד 50,000 ₪
18%	63.6%	28.3%	50,000 – 100,000 ₪
18%	77.7%	28.5%	100,000 – 250,000 ₪
15%	91.1%	25.0%	250,000 – 500,000 ₪
14%	84.4%	39.4%	500,000 ₪ ומעלה
195.0			ממוצע גובה אשראי בש"ח ¹ , באלפים
100%			תדירות החריגה מהמסגרות לפני ההסדר
19%	85.5%	69.1%	לעיתים קרובות
14%	82.8%	41.8%	לפעמים
19%	81.4%	18.8%	לעיתים רחוקות
48%	46.9%	0.1%	כמעט אף פעם
100%			דרגת סיכון ע"פ מדד BDI
3%	51.0%	26.3%	דרגת סיכון 1-4
42%	86.4%	17.2%	דרגת סיכון 5-6
46%	79.5%	22.8%	דרגת סיכון 7-8
9%	54.2%	53.1%	דרגת סיכון 9-10

(1) הממוצע חושב בהנחה שהממוצע של הקבוצה עד 50,000 ₪ הוא 25,000 ₪ ושל הקבוצה 500,000 ₪ ויותר הוא 600,000 ₪ מקור: סקר מסגרות אשראי בעסקים קטנים, מינהל מחקר וכלכלה משרד התמ"ת

עסקים שלא הסדירו את מסגרת האשראי

מאפייני העסקים שלא הסדירו את מסגרת האשראי שלהם נבדקו ביחס לעסקים שהסדירו את המסגרות בהתאם להנחיות המפקח על הבנקים. יודגש שהניתוח מתבסס על ראיונות עם עסקים שהתקיימו כשלושה שבועות לפני כניסת ההסדר לתוקף וניתן לשער ששיעור העסקים הקטנים שלא הסדירו יקטן בתקופה עד חתימת ההסדר.

בדיקת הסיבות, לאי ההסדרה בחשבון הבנק העיקרי, של עסקים אלה העלתה סיבות כביכול הקשורות למצוקת זמן, לכך שהנושא בטיפול, שהעסק אינו נזקק להסדרה וכיו"ב. הסיבות המתחמקות הללו הביאו אותנו לבחינת רמת הסיכון הכלכלי שבעריכת עסקאות עם העסקים שלא חתמו על מסגרות האשראי החדשות. הבחינה נעשתה באמצעות מדד BDI המדרג את הסיכון של עסקים בישראל בהתאם ל-4 אשכולות של פרמטרים: הרקע הכללי של החברה, נתונים מסחריים, נתונים פיננסיים ואורות אדומים (תביעות, שיקים חוזרים, פיגורים בתשלומים, עיקולים (לפרוט ראה נספח ב').

■ דירוג הסיכון של עסקים קטנים צ"כ מדי BDI: על פי נתוני BDI, עומד כיום מדד הסיכון הממוצע

לכלל העסקים בישראל על 5.8 בטווח שבין 1 לבין 10, כאשר דרגה 10 היא המסוכנת ביותר לעריכת עסקאות עם עסקים אלה. בהשוואה לכלל העסקים, עומד כיום מדד BDI לעסקים קטנים (עד 50 עובדים)

על 6.7, דהינו, שיעור הסיכון שבעריכת עסקאות עם עסקים קטנים גבוה בכ-16% בהשוואה לממוצע העסקים בישראל. מדד הסיכון הממוצע של עסקים שלא הסדירו את מסגרת האשראי עמד על 7.2 בהשוואה ל-6.5 בקרב עסקים שהסדירו את מסגרת האשראי בחשבון הבנק. שיעור העסקים הנמצאים בדרגת סיכון בין 7 ל-10, בקרב העסקים שלא הסדירו את המסגרת, עומד על 67% בהשוואה ל-55% בקרב העסקים שהסדירו. הפערים הולכים ומתרחבים, בין העסקים שלא הסדירו לבין העסקים שהסדירו, בשתי דרגות הסיכון הגבוהות ביותר (9-10), 34% בהשוואה ל-10% בהתאמה.

עסקים שהסדירו ולא הסדירו מסגרות אשראי לפי דירוג סיכון עסקים – מדד BDI			
דירוג סיכון העסקים	סה"כ	עסקים שהסדירו מסגרת	עסקים שלא הסדירו
סה"כ באחוזים	100%	100%	100%
דרגת סיכון 1-4	5%	3%	11%
דרגת סיכון 5-6	28%	42%	23%
דרגת סיכון 7-8	45%	46%	41%
דרגת סיכון 9-10	13%	9%	26%
סה"כ דרגות 7-10	58%	55%	67%
דירוג סיכון ממוצע	6.7	6.5	7.2

■ עסקים קטנים צ"כ הסדירו מסגרת: 34 אלף עסקים קטנים לא הסדירו את מסגרות האשראי והם

מהווים 23% מסך העסקים הקטנים שאליהם התייחס סקר האשראי. כ-262 אלף עובדים מועסקים בעסקים שלא הסדירו את מסגרות האשראי, והם מהווים 26% מסך העובדים בעסקים הקטנים.

בהבחנה בין עסקים שהסדירו את מסגרת האשראי לבין עסקים שלא הסדירו, נמצא שמספר העובדים הממוצע בקרב העסקים שלא הסדירו גבוה יותר ביחס לעסקים שהסדירו. הממצא נובע מייצוג היתר שיש לקבוצת העסקים שלא הסדירו בקרב עסקים המעסיקים 11-50 עובדים.

לעסקים שלא הסדירו את מסגרות האשראי יש ייצוג יתר בולט בענפי התעשייה, המסחר והאירוח והאוכל.

■ **מסגרות אשראי:** עסקים שלא הסדירו את מסגרות האשראי, מסגרות האשראי שלהם קטנות בהשוואה לעסקים שהסדירו, 153 ו-195 אלף בהתאמה (פער של 28%).

תדירות החריגה ממסגרות אשראי ישנות¹		
עסקים שלא הסדירו	עסקים שהסדירו מסגרת	
80%	52%	עסקים שחורגים תדירות החריגה:
100%	100%	סה"כ
38.1%	36.5%	לעיתים קרובות
41.9%	27.0%	לפעמים
20.0%	36.5%	לעיתים רחוקות

(1) העסקים שחתמו התייחסו לתקופה שלפני החתימה, עסקים שלא חתמו לתקופה הנוכחית

שיעור העסקים שחרגו בעבר, מקרב העסקים שלא הסדירו מסגרת אשראי, הוא גבוה בהרבה ביחס לאלו שהסדירו את המסגרות, 80% ו-52% בהתאמה. תדירות החריגה מהמסגרת המוסכמת של עסקים שלא הסדירו הייתה גבוהה בהשוואה לעסקים שהסדירו. מכלל החורגים, 80% מהעסקים שלא הסדירו את מסגרות האשראי חרגו ממסגרות האשראי לעיתים קרובות או לפעמים בהשוואה ל-64% בקרב עסקים שהסדירו את המסגרת.

■ **המסגרת החדשה והסיכון לצסק:** בסה"כ, רוב מקרב העסקים הקטנים שלא הסדירו אינו מתלהב מההסדרים החדשים. בקרב העסקים שחתמו על ההסדרים, רק 32% העריכו שההסדרים החדשים יסכנו מאד את העסק שלהם, זאת בהשוואה ל-58% בקרב העסקים שלא חתמו על ההסכם.

לוח 4: עסקים שלא הסדירו מסגרות אשראי לפי מאפיינים

אחוז העסקים שלא הסדירו מסגרת אשראי	עסקים שלא הסדירו מסגרות אשראי באחוזים מסה"כ	
	100%	<u>גודל עסק</u>
21.2%	82%	1-10
28.4%	18%	11-50
	100%	<u>ענפי כלכלה</u>
		מזה נבחרים:
27%	15.1%	תעשייה
21%	13.7%	בניה
22%	18.0%	שירותים עסקיים
28%	24.0%	מסחר
43%	13.3%	אירוח ואוכל
	100%	<u>גובה מסגרת האשראי לחודש</u>
15.3%	24%	עד 50,000 ₪
36.4%	39%	50,000 – 100,000 ₪
22.3%	21%	100,000 – 250,000 ₪
8.9%	6%	250,000 – 500,000 ₪
15.6%	10%	500,000 ₪ ומעלה
	153.0	ממוצע גובה אשראי בש"ח ¹ , באלפים
	100%	<u>תדירות החריגה מהמסגרות לפני ההסדר</u>
14.2%	31%	לעיתים קרובות
17.2%	34%	לפעמים
18.6%	16%	לעיתים רחוקות
53.1%	20%	כמעט אף פעם
	100%	<u>דרגות סיכון ע"פ BDI</u>
49.0%	11%	דרגת סיכון 1-4
13.6%	23%	דרגת סיכון 5-6
20.5%	41%	דרגת סיכון 7-8
45.0%	26%	דרגת סיכון 9-10

(1) הממוצע חושב בהנחה שעסקים בכל קבוצת אשראי קיבלו את ממוצע האשראי של הקבוצה. לגבי הקבוצה עד 50,000 ש"ח ו- 500,000 + ש"ח, הממוצע חושב כ- 25,000 ₪ ו- 750,000 ₪ בהתאמה. מקור: סקר מסגרות אשראי בעסקים קטנים, מינהל מחקר וכלכלה משרד התמ"ת

עסקים בסיכון

ההנחיות החדשות של המפקח על הבנקים לא נועדו להגביל את הבנקים ביחס לגובה האשראי שהם אמורים לתת ללקוחותיהם. לאור ההנחיות, גובה מסגרת האשראי אמור להיקבע במו"מ בין הבנק לבין העסק הקטן שיתורגם להסכם ביניהם. מיום כניסת ההנחיות לתוקף ועד סוף שנה זו איפשר המפקח לבנקים לנהוג בגמישות מסוימת לגבי לקוחות שיחרגו מהמסגרת החדשה שחתמו עליה. גמישות ושיקול דעת שיתבטלו לחלוטין מינואר שנה הבאה, אלא אם ינחה המפקח אחרת.

הנחיות המפקח יגבירו מאוד את השקיפות כלפי לקוחות הבנקים, אבל במקביל צפויים הבנקים לנצל את ההנחיות לבחינה מדוקדקת של גובה האשראי שינתן ללקוחות, תוך שימת לב להיסטוריה של הלקוחות ביחס למסגרת האשראי, רמת הפעילות בהווה ובעתיד, זרם תקבולים והוצאות, קיום בטחונות וכיו"ב. במלים אחרות, חתימת הסכם על גובה מסגרת האשראי מחייבת את הבנק לשקול בקפידה את רמת הסיכון הכרוכה בקיום עסקאות עם לקוחותיו. נכון יהיה להניח שהבנקים צפויים להקפיד במיוחד על קיום הנחיות המפקח לגבי עסקים בסיכון, וההקפדה על עמידה במסגרות האשראי צפויה להיות הרבה יותר נוקשה מיום כניסת הנחיות המפקח על הבנקים לתוקף, בהשוואה למה שהיה נהוג בעבר.

כאמור, חוות דעת זו אמורה להצביע על השלכות העלולות להיות להנחיות המפקח על סגירת עסקים קטנים ופיטורי עובדים הצפויים בשל כך. לשם כך, יש לאתר את העסקים בעלי סיכון גבוה מקרב העסקים הקטנים שהנחיות המפקח על הבנקים לנושא חתימה על מסגרות אשראי אמורות להכביד עליהם עוד יותר ולהגדיל את דרגת הסיכון שבעשיית עסקים עימם.

לצורך הגדרת העסקים בסיכון חלקנו את הסקר לשלוש קבוצות עיקריות: עסקים שלא זקוקים לאשראי (2%), עסקים שהסדירו את מסגרת האשראי שלהם עם לפחות בנק אחד שהם עובדים איתו בצורה מלאה או חלקית (75%), ועסקים שטרם הסדירו את מסגרת האשראי שלהם (23%).

בכל אחת משתי הקבוצות הבאות: עסקים שהסדירו את מסגרות האשראי וכאלה שלא הסדירו, זיהנו את העסקים בעלי רמת הסיכון הגבוהה ביותר. הזיהוי נעשה באופן הבא:

ראשית, הצלבנו בין פרמטרים שנאספו בסקר ובדקו את מוכנותם של עסקים קטנים לקבלת הנחיות המפקח על הבנקים לקביעת מסגרת אשראי. לצורך זאת הגדרנו בכל אחת משתי הקבוצות לעיל שני טיפוסים המפורטים בטבלה בהמשך.

שנית, לכל טיפוס המפורט בלוח חישבנו, מתוך הסקר המיוחד, את מספר העסקים המקיימים את ההתניות שלו, ומהם גזרנו את מספר העובדים באותם מפעלים.

שלישית, לאחר שזיהנו את המפעלים המסוכנים בהתאם להגדרות שנקבעו הוקבלו המפעלים הללו למדד הסיכון של עסקים על פי הגדרת BDI. מטרת ההקבלה הייתה לבחון עד כמה העסקים שהוגדרו כמסוכנים על פי ההגדרות הסובייקטיביות שנקבעו על פי הגדרות הסקר הם אותם עסקים שהוגדרו כמסוכנים על פי מדד BDI, מדד אובייקטיבי יותר הנסמך על שקלול של 4 אשכולות נתונים. ההלימה תחשב כטובה במידה וממוצע הסיכון על פי מדד BDI של העסקים שהוגדרו כנמצאים בקשיים, על פי הסקר המיוחד, יהיה גבוה מ- 7. כפי שצוין, כיום מדד הסיכון הממוצע לכלל העסקים בישראל עומד על 5.8, בעוד שמדד הסיכון הממוצע לעסקים הקטנים עומד על 6.7.

רביעית, בשלב האחרון ניסינו להעריך את השפעת החלת ההסדר על מספר העסקים שישגרו ומספר העובדים שיפוטרו בשל כך. לצורך זאת הגדרנו עסקים כנמצאים בסיכון גבוה רק במידה ועמדו בשני הקריטריונים: נמצאו בסיכון על פי ממצאי הסקר ודורגו ברמת סיכון של לפחות 8 על פי מדד BDI. ההנחה היא שמפעלים שעומדים בשני הקריטריונים יתקשו לשרוד לאחר שהבנקים ינהיגו מסגרות אשראי על פי הנחיית המפקח על בנקים. חמישית, מודל האיתור מציג בפנינו חלופות בהתאם לסוגי הטיפוסים. החלטנו לנקוט במשנה זהירות ולהציג את ההשלכות על סגירת עסקים ופיטורי עובדים בטווח של תוצאות.

לוח 5 : איתור עסקים בסיכון גבוה והערכות לסגירה ופיטורי עובדים

לא חתמו על מסגרת אשראי		חתמו על מסגרת אשראי		
טיפוס 4	טיפוס 3	טיפוס 2	טיפוס 1	
				פרמטרים מהסקר
		■	■	חורג כיום
		■	■	חרג לעיתים קרובות בעבר
		■	■	קיבל הלוואת גישור
		■		כנראה או בטוח שלא יעמוד במסגרת האשראי בעתיד
■	■			חורגים לעיתים קרובות
■				נוהל המסגרות החדש מסכן אותם במידה רבה
				עסקים והעובדים בהם, ועסקים בסיכון
5.4	7.6	2.4	5.7	מספר העסקים, באלפים
39.7	55.5	13.9	28.6	מספר העובדים, באלפים
16.4%	23.4%	2.1%	5.0%	אחוז העסקים
23.4%	23.0%	2.0%	4.2%	אחוז העובדים
58%	94%	50%	70%	אחוז העסקים בסיכון (דרגה 7-10 ע"פ מדד BDI)
7.2	8.4	8.0	7.4	ממוצע דרגת הסיכון ע"פ מדד BDI
				הערכות¹ לסגירת עסקים ופיטורי עובדים
5.0	2.8	1.2	1.2	מספר העסקים, באלפים
28.7	24.3	10.4	10.4	מספר העובדים, באלפים
7.6%	8.6%	1.1%	1.1%	אחוז העסקים
8.9%	7.6%	1.2%	1.2%	אחוז העובדים

(1) ע"פ הערכות מינהל מחקר וכלכלה, משרד התמי"ת (3) מסך העסקים שלא הסדירו מקור: סקר מסגרות אשראי לעסקים קטנים, מינהל מחקר וכלכלה משרד התמי"ת, נתוני BDI.

השלכות על שרידות עסקים קטנים והתעסוקה בהם :

איתור עסקים בסיכון גבוה

(1) בהתבסס על ממצאי סקר מסגרות אשראי וההתניות שנבעו בו לשם איתור עסקים שהעסקאות עמן הן ברמת סיכון גבוה, מצאנו כי מספר העסקים המוגדרים כעסקים בסיכון גבוה, בקרב העסקים שהסדירו את מסגרות האשראי, עומד בטווח שבין 2.4 עד 5.7 אלף עסקים. סך העובדים בעסקים אלו נע בין 13.9 עד 28.6 אלף בהתאמה.

(2) בקרב עסקים שלא הסדירו את מסגרות האשראי נע מספרם של העסקים בסיכון גבוה בין 5.4 עד 7.6 אלף עסקים. במקביל הגיע מספר העובדים בעסקים הללו ל- 39.7 עד 55.5 אלף בהתאמה.

(3) עסקים שהצבענו עליהם כעסקים מסוכנים על פי סקר מסגרות אשראי נמצאו באופן מקביל גם מסוכנים על פי מדד הסיכון של חבי BDI. על פי דרוג זה נמצא שבין 50% עד 94% (בהתאם לחלופה שנבחרה) מהעסקים שאותרו בסקר מסגרות אשראי כמסוכנים דורגו כעסקים ברמת סיכון בין 7 עד 10 על פי מדד BDI. יתרה מזאת, ממוצע דרגת הסיכון של העסקים שאותרו בסקר מסגרות אשראי כמסוכנים נע בין 7.2 עד 8.4 בהתאם לסוג האוכלוסייה (הסדירה/לא הסדירה) וסוג הטיפוס. כיום ממוצע דרגת הסיכון בכלל העסקים בישראל עומד על 5.8, ובקרב העסקים הקטנים 6.8.

עסקים הצלולים להסגר וצובדים שיטורו

עסקים שהסדירו את מסגרות האשראי: הערכתנו הינה כי מספר העסקים העלולים להיסגר מקרב קבוצה זו, בשל השינוי שיבוא לאחר ישום הנחיות המפקח על הבנקים, יעמוד על 1.2 אלף עסקים. שעורם יגיע ל- 1.2% מסך העסקים שהסדירו את מסגרות האשראי. מספר העובדים בעסקים הללו עומד על 10.4 אלף ועם סגירת העסקים הם יהיו צפויים לפיטורים.

עסקים שטרם הסדירו את מסגרת האשראי: בקרב העסקים שלא הסדירו את מסגרות האשראי צפויים להיסגר בין 2.8 עד 5.0 אלף עסקים, ושיעורם מתוך העסקים שלא הסדירו ינוע בין 7.6% עד 8.6%. במפעלים אלה עובדים בין 24.3 עד 28.7 אלף עובדים הצפויים לפיטורים, ושיעורם מתוך העסקים שלא הסדירו ינוע בין 7.6% עד 8.9%.

כלל האוכלוסייה

(א) צפוי כי מתוך סך העסקים, שהסדירו ולא הסדירו את מסגרות האשראי, עלולים להיסגר בין 4 עד 6.2 אלף עסקים, ושיעורם יהיה בין 2.7% עד 4.2% מכלל 147 אלף העסקים המעסיקים עד 50 עובדים.

(ב) סך מספר העובדים הצפויים לפיטורים בשל סגירת עסקים אלה יגיע ל- 35 עד 39 אלף עובדים המהווים כ- 3.5% עד 4.0% מכלל 978 אלף עובדים בעסקים קטנים המעסיקים עד 50 עובדים.

(ג) השלכות הנחיית המפקח על הבנקים ימצאו את עיקר ביטויים בסגירת עסקים ופיטורי עובדים בשנת 2007 לאחר תקופת המעבר שתימשך מ- 1/7/06 עד ל- 31/12/06.

(ד) לשם השלמת המידע ראוי להדגיש, שבשנת 2007, לולא נכנסו הנחיות המפקח על הבנקים לתוקפן, צפוי היה שכ- 40 אלף עסקים בישראל יסגרו, וכ- 600 אלף עובדים יפלטו ממקומות עבודה פעילים וממקומות עבודה שיסגרו.

יודגש שהנחיות המפקח על הבנקים לנושא מסגרות האשראי אינן הופכות עסקים פעילים לעסקים שאינם שורדים. עיקר השפעתם של ההנחיות היא על עסקים שמצבם היה קשה עוד בטרם ביקש המפקח על הבנקים לשנות את הסדרי מסגרות האשראי לגביהם עיקר ההשפעה יכולה להיות מחד בהקטנה משמעותית של סיכוייהם לחזור לפעילות שוטפת ומאידך להיקלע לסגירה מהירה יותר בהשוואה לעבר.

נספח א' - המדגם ותהליך איסוף הנתונים

מדגם סקר מסגרות אשראי בעסקים קטנים מתבסס על סקר המעסיקים השוטף המתבצע על ידי מינהל מחקר וכלכלה במשרד התמ"ת. סקר המעסיקים מקיף כ - 2,500 עסקים במגזר העסקי, הנבדקים אחת לרבעון, בסה"כ 4 פעמים בשנה, והוא הוצע כמדגם שכבות על בסיס מאגר קובץ המעסיקים של הביטוח הלאומי. בסקר המעסיקים נאספים בעיקר נתונים הקשורים למלאי ולזרם של כח האדם במגזר העסקי.

סקר מסגרות האשראי בעסקים קטנים כלל את כל העסקים המעסיקים עד 50 עובדים, והוא הוצא מתוך כ - 1,700 העסקים הקטנים הנכללים בסקר המעסיקים השוטף של התמ"ת. הסקר נבנה כמדגם שכבות על פי 3 קבוצות גודל ו - 6 קבוצות של ענפי המשק, בסה"כ 18 תאי דגימה.³ הכוונה הייתה לראיין בכל תא בין 12 ל - 16 עסקים, אך עקב לוח הזמנים הקצר של עבודת השדה, שהתבצעה במשך 4 ימים בלבד בתחילת חודש יוני, לא היה ייצוג מלא במדגם לענפי האירוח והאוכל. בסה"כ נבדקו בסקר מסגרות האשראי 255 עסקים. נתוני הסקר שוקללו מול סך העסקים הקטנים במגזר העסקי, שהיו רשומים בקובץ המעסיקים של הביטוח הלאומי בשנת 2004 והיו פעילים בשנת 2006, על פי 18 תאי הדגימה שצוינו. המדגם מתייחס ל- 150 אלף עסקים המעסיקים עד 50 עובדים.⁴ בעסקים אלה עבדו ביוני 2006 כמיליון עובדים⁵

הסקר התבצע באמצעות ראיונות טלפוניים עם האחראי על נושאי הכספים בעסקים. בחלק מהעסקים, בעיקר בעסקים הקטנים, מדובר בבעלים או במנהל המפעל. בעסקים האחרים הגדולים יותר רואיינו מנהלי כספים.

נספח ב' - זירוג הסיכון של BDI

הסיכון המסחרי של חברה מתייחס לסיכון בהתקשרות עסקית עמה. ציון הסיכון הניתן לכל אחת מהחברות מתבסס על מרכיבים שונים והוא דינמי ויכול להשתנות על פי התמורות השוטפות בפעילות החברה ובסביבתה העסקית. הסיכון נקבע ע"פ תמונת מצב כוללת המתקבלת מניתוח ארבעה מימדים: הרקע הכללי של החברה- נתונים כמו ותק, היסטוריה של הבעלים והמנהלים וחברות קשורות. נתונים מסחריים- דיווחי ספקים ולקוחות ומוסר תשלומים. נתונים פיננסיים- רווחיות, נזילות, איתנות פיננסית, הכנסות, מגמה ועוד. אורות אדומים- אינדיקטורים שליליים ברמות שונות על החברה (תביעות, מוגבלות, שיקים חוזרים, פיגורים בתשלומים, סכסוכים, עיכולים ועוד). החברה הנבדקת מדורגת באמצעות "סרגל סיכונים" הבנוי מעשר סקאלות הנעות מ- 1 עד 10, כאשר 1 היא דרגת הסיכון הנמוכה והטובה ביותר ו- 10 היא הדרגה הגבוהה והמסוכנת ביותר.

³ השכבות על פי קבוצות גודל היו: 1. עד 10 עובדים 2. 11 עד 24 עובדים 3. 25 עד 50 עובדים
השכבות על פי ענפי המשק היו: 1. תעשייה 2. בנייה 3. שירותים עסקיים 4. מסחר 5. אירוח ואוכל 6. ענפים אחרים
⁴ יש להתייחס בזהירות לנתונים עקב המדגם הקטן היחסית. עם זאת, לא נמצאו הבדלים בולטים במרבית האינדיקטורים שנבדקו בין התוצאות במדגם המקורי לבין התוצאות במדגם המשוקלל, עובדה המרמזת על ייצוגיות יחסית של המדגם.
⁵ נתוני העובדים תוקנו בהתאם למוצק בכל תא בסקר המעסיקים, זאת מאחר שממוצע העובדים בעסק ברוב תאי הדגימה בסקר מסגרות האשראי היה גבוה מהממוצע בסקר המעסיקים של התמ"ת שממנו הוצע המדגם.